

HORVÁTH ZOLTÁN

**SOPRON ÖNKORMÁNYZATÁNAK
JOGAI ÉS CIMEREI**

VÁROSTÖRTÉNET
(1277–2002)

A kötet a Sopron város címerei
a történeti események háttérében – című munka
második bővített kiadása.

Az első kiadást lektorálta:
Mollay Károly, Szabó Jenő és
Gömöri János

JUBILEUMI KIADÁS

725.

Sopron 2002.

Kolostor utca 7. számú ház helyén állt, és kicsinek bizonyult, mert 1459-ben a tanács megvette Borgunsnicht Lenard házát (Tábornok-ház). Az egyemeletes ház pincéjében 135 akó bor fért el. A városi tanácsnak, illetve a közösségnek szőlőbirtoka volt, tehát gazdálkodott. A bort 1836-ig monopolisztikus módon a négy kántorhétben mérték ki.¹⁰¹ A tanács 1496-ban úgy határozott, hogy az öt sértegetőket ne a Várostorony alatt, hanem a városházán őrizték más városok példájára. (Megjegyezzük, hogy a mai városháza alagsorának helyiségei is fogdául szolgáltak 1948-ig.)

A mai városháza helyén állt épületben a tanács 1497. január 13-án kezdte meg működését, noha azt 1494-ben már megvette Nagylucsei Fülöp Orbán egri püspöktől és királyi kincstartótól. A fényképről is jól ismert, később barokk épület a Várostoronytól a harmadik ház volt. Ez a harmadik városháza homlokzatával a Fő térre, oldalával a zöldségpiacra nézett (Városház utca), és a várfalig nyúlt. Első tulajdonosa az a Dági Péter volt, aki a várat és a gyerekeket túszként 1273-ban Ottokárnak átadta, ezért büntetésként Csák Máté 1279-ben a megyei törvényt napok folyamán lefejeztette és vagyonát elkobozta.¹⁰² A vagyont fia, Péter, 1318-ban Károly Róberttől visszakapta. Közvetlenül a torony melletti 1. számú házat tartották Sopron legrégebbi épületének.

„A monda szerint a ház helyén valamikor egy szénégető kunyhója állt, aki egy környékbeli nagyúrnak az erdőbe kített leánykáját (csúnya agyara volt) megtalálta, felnevelte, és nyolc év múlva a lelkiismeretfurdalástól gyötört apjának visszaszolgáltatta. Hálából az apa felépíttette az 1. számú házat, a várostorony alapjait viszont a nemes felnőtt lánya rakta le.¹⁰³ A harmadik, a többízben átalakított barokk városháza helyére 1893–1896 között a mai francia neoreneszánsz stílusú városháza épült.

Mátyás király aranybullájával erősítette meg Sopron város jogait

Zsigmond várost védő és támogató politikáját Mátyás király sikeresen folytatta. Mátyás a prágai fogságából kiszabadulva 1458. február 12-én Semptérről közölte a soproniakkal az örvendetes eseményt, hogy az ország területére érkezett.

Ekkor Sopron idegen hatalom alatt állt. Ismeretes, hogy Albert halála után özvegye, Erzsébet királyné 1441. február 25-én több határmenti várat, mezővárost és a Szent Koronát elzalogosította IV. Frigyes német császárnak. Miután a koronát Visegrádról 1440. február 20-ról 21-re virradó éjjel Kottanner Jánosné, a királyné udvarhölgye, aki korábban Székeles Péter soproni polgár felesége, majd özvegye volt, ellopta. A koronával V. Lászlót május 15-én megkoronázták Székesfehérvárott. A koronázás alatt a csecsemő királyt Kottanner Jánosné tartotta a karján. Az Ulászló seregei elől menekülő királyné június 3-án Sopronba érkezett. „A

városból itt a nép, nők és férfiak szentségtartóval jöttek a nemes király elibe és természetes urukként fogadták.”¹⁰⁴ Ezt követően menekítették V. Lászlót gyámjához, IV. Frigyes német császárhoz. A soproniak egyáltalán nem örültek városuk elzálogosításának, ahogy az Löffler Jakabnak, a pozsonyiak követének városhoz írt leveléből kitűnik: „A soproniak mondották nekem, hogy a mi kegyelmes Asszonyunk (Erzsébet királyné) az ő városukat nagy összegért, nyolcezer arany forintért a római királynak, IV. Frigyesnek elzálogosította és az ő szándéka, hogy Pozsony városát szintén elzalogosítsa. Nos tehát a soproniak megjelentek itt (Bécsújhelyen) és ennek ellen fognak szegülni és tiltakozni óhajtanak ellene, hogy az megtörténjék, mert az ő városuk egyike a hat tárnoki városnak és ők nem akarnak a Szent Koronától elszakadni. Mindezeket azért közlöm, hogy Bölcsességteknek ideje legyen elmélkedni és tán ezt megakadályozhatjátok, mert Ti még nem vagytok elzalogosítva.”¹⁰⁵

A pozsonyiak nyomban tiltakoztak és tudomására hozták Erzsébet királynénak, hogy a hét tárnoki szabad királyi város nem akar elszakadni a Szent Koronától. Ez volt a hét város 1441-ben létrejött szövetségének első megnyilvánulása.¹⁰⁶

Mátyás király háborúja a koronáért 1458–59-ben nem vezetett eredményre. Végül 1463. július 15-én IV. Frigyes és a magyar király, illetve a magyar állam képviselői aláírták a bécsújhelyi-soproni szerződést. Mátyás a korona és Sopron visszaadásáért 80 000 aranyat fizet, noha összes évi jövedelme kettőszázezer arany volt. Frigyes megtarthatja a magyar királyi címet, a Mátyással elégedetlen főurak ugyanis 1459-ben királlyá választották. Megtarthatja a határmenti várakat és uradalmakat, azokat halála után Mátyás 40 000 aranyért visszaválthatja. Ha Mátyás törvényes örökös nélkül hal meg, IV. Frigyes vagy fia öröklik a magyar trónt.¹⁰⁷ Az egyezség kicserélésére Bécsújhelyen és Sopronban egy és ugyanazon napon, július 19-én a korona átadására pedig július 24-én került sor.¹⁰⁸ Állítólag IV. Frigyes hívei választásra két egyforma koronát, az igazit és egy hamisat helyeztek a magyar küldöttség elé. A küldöttség visszatért tanácskozássra Sopronba, ahol egy ötvösmestertől megtudták, hogy a valódi Szent Korona egyik ékköve repedt. A korona visszaszerzését követően, augusztus 29-én Mátyás figyelembe vette Sopron városának hű szolgálatait, „amelyet különösen a Szent Korona visszaszerzésével és a béke iránt tárgyaló követeivel tanúsított, kijelentette, hogy minden régi kiváltságát és jogszokását tiszteletben tartja”.¹⁰⁹ Ugyanakkor egy másik oklevélben pedig „Sopron városának állandó hűségét és önfeláldozó szolgálatait” árumezállító joggal jutalmazta.¹¹⁰ A soproniak Mátyástól meghívót kaptak az 1464. március 29-én Székesfehérvárott lezajlott koronázási ünnepre, ahol a király használatba vette nagy- és aranypecsétjét. A soproniak, mint fentebb írtunk róla, a budai jogot fondorlatos módon szerezték meg. Károly Róberttel 1327. január 27-én

még megerősítették az 1277-ben kapott önkormányzati jogukat, a későbbi uralkodókkal azonban nem, attól félve, hogy a két oklevél összevetéséből kitűnik csalárdságuk, mivel az 1277. évi oklevél a tűzvészben nem égett el. A koronázást követően Sopron polgármestere, bírása, két tanácsos és a jegyző megjelent Mátyás előtt és arra kérték, hogy a neki eredetiben bemutatott öt oklevél fontosabb részeit erősítene meg. Messzemenően számíthattak hűségükért a király jóindulatára, hiszen a közfelfogás szerint Magyarország királya csak az lehetett, akit a Szent Koronával koronáltak meg. Mátyás teljesítette a soproniak kívánságát. Új oklevelébe átírta az 1463. augusztus 29-én kiállított két privilégiumot, a város jogainak általános elismerését tartalmazót, és az árumegállító jogot; III. András 1297. évi kiváltságlevelét az egész országra szóló vámmentességről, IV. László 1277. évi privilégiumát, I. Károly 1317. október 20-án kelt átíratában és a „kettős jogról” I. Károly 1317. november 12-én kelt kiváltságlevelét Zsigmond király 1436. március 10-én kiállított átírata szerint. A soproniak tehát nem mutatták be eredetiben sem IV. Lászlótól kapott „alapító” oklevelüket, sem a budai jogot első ízben tartalmazó I. Károly 1317. november 12-én kelt kiváltságlevelét. Megjegyezzük, hogy IV. László 1277. évi oklevele I. Károly 1317. október 20-án kiállított átíratában sem maradhatott volna fenn, hiszen a tűzvész már „elhamvasztotta” november 12-e előtt. Mátyás aranybullájának zárósorai pedig teljesen megnyugtathatták a soproniak lelkiismeretét, mert a királyi akarat szerint az átírt okmányokat, „úgy a bírói székek előtt, mint egyéb helyeken jelen oklevele teljesen helyettesíti, úgy azok felmutatását követelni ne merészelje senki”. A kiváltságlevelet pedig – 1464. április 12-én – aranybullájával ünnepélyesen megerősítette.¹¹¹ (Színes melléklet I.) Az aranybulla az oklevél jelentőségének hangsúlyozása mellett nagy megtiszteltetést, kitüntetést jelentett Sopron város számára. Drágasága miatt ritkán erősítettek meg vele oklevelet. Jogi értelemben azonban azonos értékű volt a függő viaszpecséttel, a sigillummal, mindkettővel örökérvényű, egy befejezett tényt magába foglaló privilégiumot erősítettek meg.¹¹² Az aranybulla az Árpád-kori aranypecsétektől abban különbözik, hogy tömör aranyból készült. A 40 × 70 cm méretű hártján szederjes színű selyemfonalon függ, átmérője 3,9 cm, súlya 55 gramm.¹¹³ A függő kettős pecsét mellső lapja a király trónon ülő alakját mutatja, jobbában a jogarral, baljában az országalmával, fején nyílt királyi koronával, lába előtt kerekaltalpu kis pajzsban a hármashalomból kiemelkedő kettős kereszt, körirata: · DOMINVS · DEVS · ADIVTOR · MEVS · (az Úristen az én segítőm) A hátlapon szintén kerekaltalpu pajzsban a vágások, a pajzs felett korona: körirat: × MATHIE · D · G · REGIS · HUNGARIE · ETC · × (Mátyás Isten kegyelméből Magyarország királyának).¹¹⁴ A szakemberek a soproni aranybulla művészi értékét nagyra becsülik. A reneszánsz stílusra jellemző reális

ábrázolás előfutárának tekintik. A nagyvonalú zárt kompozíció mintegy éremként hat. Újszerűségét fokozza a körirat reneszánsz betűtípusa, amely először ezen a pecséten fordul elő.

A stílus-sajátosságok alapján eltér mind az olasz, mind a német felfogástól, magyar aranyműves munkájának tartják. Újszerű, hogy az elülső lapon nem a király címeit találjuk, hanem vallásos jelszavát.¹¹⁵ A Mátyás aranybullájába foglalt legfontosabb városi jogokat a későbbi uralkodók változtatás nélkül átírták és megerősítették.¹¹⁶

A város gazdasági gyarapodása érdekében – mint említettük – Mátyás 1465. február 4-én két országos vásártartási jogot engedélyezett: Invocavit vasárnapot követő keddi napon (márciusban), valamint Fülöp és Jakab apostolok napján, május 1-jén.¹¹⁷

A vörös viasszal való pecsételés joga

Mátyás királytól nagy megtiszteltetésben részesült Sopron 1465. május 10-én is, amikor a vörös viasszal való pecsételés jogát nyerte el.¹¹⁸ Azt a cseh husziták elleni küzdelmekben tanúsított érdeme elismeréséül kapta. Sopron szomszédságában, Fertőrákos közelében, a Katzendorf szőlőhegyen volt Macskakő vára. Ezt a várat 1441-ban Ebersdorfer Zsigmond soproni városkapitány birtokolta, majd 1455–1464 között Weitraher Konrád kezén rablóvár. Weitraher a cseh huszitákkal szövetkezve még III. Frigyes német császárral is sikeresen szembeszállt. A huszitizmus felszámolása Mátyás király nevéhez fűződik, aki hívét, Török Ambrus soproni várkapitányt bízta meg Macskakő elpusztításával. Török Ambrus azután – török módon – Weitraher Konrádot és Wulczkó Vaclab, cseh vitézt Sopronban törbe csalta. Szabadonbocsátusok ára fejenként 200 magyar aranyforint váltságdíj, Macskakő várának lerombolása és a garázdálkodások megszüntetése volt. Macskakő vár tornyát soproni kőművesek bontották le, akiket ezért Joachin polgármester kb. 42 liter borral jutalmazott meg. Nem maradt el a bosszú sem, mert Luckai Tannfeld Hinkó cseh vezér 1465. szeptember 7-én kirabolta és felgyújtotta Sopron külvárosát.¹¹⁹ A vörös viasszal való pecsételés jogát nem minden város kaphatta meg, csak a legjelentősebbek, a jog különös királyi kegynek számított.¹²⁰ A vörös viaszpecsét használata külföldről került hozzánk. Zsigmond király még mint római király és császár használta, és a Hármaskönyv 1514-ben nem említi.¹²¹ A városok közül elsőként Buda rendelkezett a joggal, és azt Sopron előtt több város is elnyerte.¹²² Egyes kutatók szerint a vörös viaszpecsét a nagyobb bizonyító erő külső ismertetőjele lett, ahogy az Késmárk adománylevelében kifejezésre jutott. Mások szerint, „aki ezzel való pecsételés jogával élt, pecsétjét ügyvédvállásra hitelesen használhatta, sőt más ügyekben is, amelyekben országos hitelességű pecsét nem kívántatott”.¹²³ Tény, hogy a levéltárunkban található mindkét vörös

viaszpecséttel megerősített oklevél ügyvédi meghatalmazásról szól.¹²⁴ A vörös színt úgy nyerték, hogy a viaszt cinóberrel, néha miniummal festették. A soproniak kiváltságlevelét Mátyás király 1465. május 10-én adományozta és azt titkos pecsétjével erősítette meg. A pólyás főcímerpajzsuknak nincsenek tartói és nincsen damasztírozva. A két karéjból álló keretben kis kerekaljú pajzsokban egymás alatt a kettős kereszt, Dalmácia, Csehország, a Hunyadi-család, Szlavónia és Galícia címere látható. A főpajzson zárt királyi korona nyugszik. Körirata: Sigillum: mathie: dei gracia : regis : hungariae : dalmatiae : bohemiae : ramae: etcetera.¹²⁵

*A „kisebb bíró” rézből készült pecsétnyomója
és egy ezüst 1530-ból*

A körirat betűtípusa alapján a levéltár őrizetében lévő egyik pecsétnyomóról feltételezzük, hogy Mátyás király idejéből maradt ránk. Körirata: S· CIVITATIS· SOPRONI· (hatágú csillag). Kerekaljú pajzsban, falazó téglából szabályosan kirakott várfal három orommal és nyitott kapuval. Feltételezzük, a pecséttrajzot korábban készült pecsétről másolták át.¹²⁶ A pecsétnyomó rézből készült és átmérője 43 mm. Egyáltalán nem nevezhető finom kivitelű munkának. Városi kisebb pecsétként használhatták, mint az 1530-ban készült ezüst pecsétnyomót (19 mm).¹²⁷ Ez utóbbi Vedschinger Lipót ötvösmester munkája, egyúttal a soproni ötvösség legrégebb emléke. Elkészítéséért 9 solidus bécsi dénárt fizetett a városi kamarás. A pecsét rajza: talpas pajzsban torony nyitott kapuval és három orommal, amely felett monogram: C S, azaz Civitas Soproniensis, vagyis Sopron szabad királyi város. A pecsétet még 1597-ben is használták.¹²⁸

*A „kisebb bíró” pecsétnyomója.
A körirat Mátyás király korabeli.
(vö. a 29. és a 126. számú jegyzet)*

Sopron város ezüst pecsétnyomója 1530-ból

Középkor végi városkép

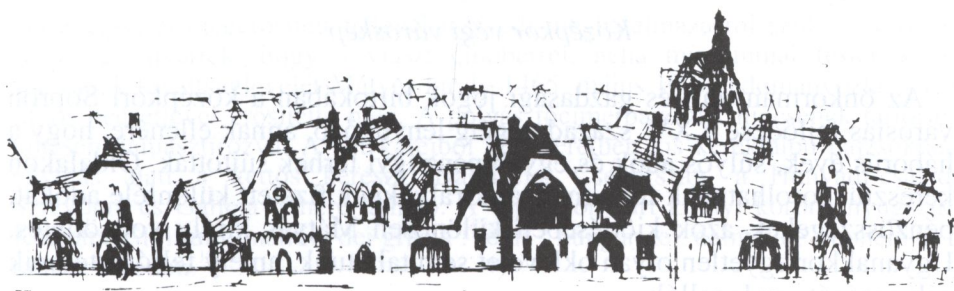
Az önkormányzati és gazdasági jogok birtokában a középkori Sopron városias fejlődése a XV. század végéig lenyűgöző, annak ellenére, hogy a háborús évek, súlyos adók és egyéb pénzügyi terhek sújtották. Oldalakon keresztül sorolhatnánk fel a magyar királyoknak fizetett különféle adókat, pénzösszegeket, azok kiötlésében különösen Mátyás király volt ötletes. Ugyanakkor egyetlen olyan oklevelet sem találtunk, amely felróná terheik

súlyosságát a Jagellók koráig. A királyok viszont különféle kedvezményekkel igyekeztek városuk polgárait haszonvételekhez juttatni. Lássuk a társadalmi-gazdasági fejlődést néhány adatsoron. Sopron lakossága 1379-ben mintegy 1000–1200 fő volt, viszont 2800 főre tehető a XV. század közepén.¹²⁸ Ekkor a városban már 40 féle ipari foglalkozású adófizető volt, számuk 180, az adófizető lakosságnak 24,3%-a. Így Sopron valóságos város. A század végére az

*Sopron város fametszetes látképe.
1562-től 150 évig megjelent a bécsi naptárakban*

ipari fejlődés visszaesett, amikor csak 149 iparos volt. Az ipari fejlődés megtorpanásának egyik oka, hogy az uralkodó osztály vagyonos rétege külföldi importból vásárolt, a másik, hogy az időbeni eltolódás miatt a magyar ipar termékei nem versenyképesek a nyugatiéval. Az 1430-as években a lakosságnak 63%-a szőlőműves, majd 1526-ban 79%-a. Az évi bortermés nyolc-tízezer akó, ennek mintegy 40%-át külföldön értékesítették. Az 1420-as években 2400–2700q gabonatermés helyett 1526-ban hatezer mázsát termeltek, ugyanakkor a lakosság 90%-a piacról szerezte be gabonaszükségleteit. A városi társadalom polarizálódása már a XV. század közepén, 1459-ben mély szakadékot mutat a patríciusok és a plebejusok között. A belvárosban lakó jómódúak a lakosság 20%-a, az összvagyomból 48,3%-kal részesültek, közülük 2% a vagyon 26,2%-ával. A városi szegények a lakosságnak 38%-át tették ki. A középkori városias fejlődés eredményeként Sopron hazánk egyik legjelentősebb városa a

Képzeltetbeli gótikus utcasor (Sedlmayr)

XVI. század elején. Városkép is maradt ránk 1562-ből. Az 1290–1330 között megépült hármás várfal mögött látható a Mátyás halála után épült városorony hengeralakú tornya fasisakkal. Látható a XIV. században emelt Szent György és a Ferences-templom tornya. Ugyancsak a XIV–XV. században épült – árpádkori alapokon – a külvárosban a Szent Mihály plébánia templom. A XIII. századi eredetű Szent János (Johannita)-templom a XV. század végén nyerte el mai alakját. A Szent Lélek-templom a XIII. század elején épült.

A Bel-, és a Külváros utcái a XVI. század elejére kiépültek. A XIV. század első felében épültek az egyemeletes, fésűs elrendezésű lakoházak. Az utcavonalra merőlegesen épült a főépület, a fedetlen kapubejárat, a melléképület. A főépület földszintjén préház (borkimérő szoba), mögötte

Templom u. 9.

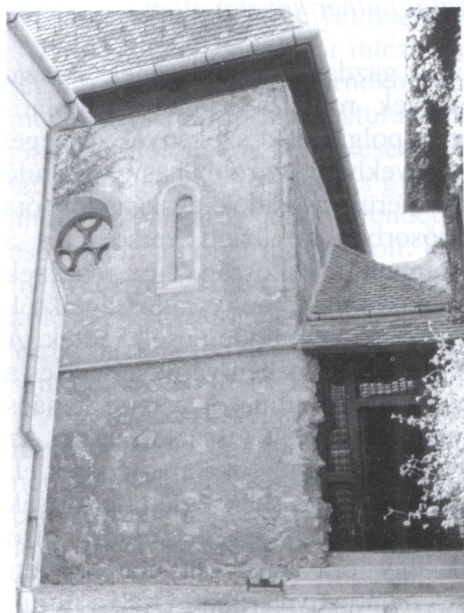

Szent György u. 14.

pince. Az első emeleten, a mérműves gótikus ablakok mögött a „tisza szoba”, konyha és (élés)kamra. A lépcső a nyitott kapubejáratból indult. A melléképület – amely nem minden házhoz tartozott: műhely, üzlet vagy istálló céljára szolgált.¹³⁰ Típusházak: Új utca 16., Templom utca 9. Több belvárosi reneszánsz-, illetve barokképület utcai homlokzatán kimutatható a gótikus alapépület. Templom u. 4. (Esterházy palota), Kolostor utca 5., Templom u. 12. A Fő téren álltak a legszebb és legnagyobb házak és itt volt a piac is. Erre emlékeztetnek bennünket a Storno-ház boltívei is. (A volt boltok.)

*Középkori zsidó zsinagóga
az Új utcában*

*Gaissel Henrik címerpajzsa,
a Bencés templomban*